

М.Г. Арманов

**ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ
ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ
СТАТТЯМИ 355 ТА 356 КК УКРАЇНИ**

Анотація. Досліджуються, встановлені чинним законодавством про кримінальну відповідальність України, види та міра покарань за вчинення злочинів, передбачених статтями 355 «Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань» та 356 «Самоправство» КК України. Встановлено невідповідність санкцій зазначених статей сучасним вимогам до їх конструювання. Пропонується їх нова редакція, що ґрунтується на доктринальній методології їх побудови та враховує раніше висловлені пропозиції щодо удосконалення диспозицій вказаних норм.

Ключові слова: примушування, самоправство, покарання, санкція.

Аннотация. Исследуются, установленные действующим законодательством об уголовной ответственности Украины, виды и мера наказаний за совершение преступлений, предусмотренных статьями 355 «Принуждение к выполнению либо невыполнению гражданско-правовых обязательств» и 356 «Самоуправство» УК Украины. Установлено несоответствие санкций указанных статей современным требованиям к их конструированию. Предлагается их новая редакция, основанная на доктринальной методологии их построения с учетом ранее высказанных предложений относительно совершенствования диспозиций указанных норм.

Ключевые слова: принуждение, самоуправство, наказание, санкция.

Abstract. The article examines the penalty types and extents that are established by the active legislation on the criminal liability of Ukraine for commitment of crimes according to Article 355 «Compulsion to Fulfillment or Non-Fulfillment of Civil Obligations» and Article 356 «Arbitrariness» of the Criminal Code of Ukraine. The non-compliance of sanctions in the above mentioned articles with the current requirements for their construction has been noted. We suggest their new version based on the doctrinal methodology of their construction taking into consideration the suggestions that have been expressed concerning the improvement of dispositions of mentioned norms.

Key words: compulsion, arbitrariness, penalty, sanction.

Наявність кримінально-правової норми, яка містить ознаки певного складу злочину в Особливій частині КК, породжує потребу у певних заходах кримінально-правового впливу, які мають бути передбачені за вчинення такого діяння. Найпоширенішим, але не єдиним заходом реалізації такого впливу є кримінальна відповідальність. В сучасних умовах, поряд з нею, багатьма науковцями актуалізується увага на застосуванні кримінально-правових заходів впливу на правопорушника, які не пов'язані з безпосередньою реалізацією кримінальної відповідальності, набирає обертів політика реституційного впливу на правопорушників, одним із аспектів якої є відновне правосуддя.

У літературі зазначається, що заходи кримінально-правового впливу утворюють своєрідну трихотомію [1], складовими якої є:

1) реалізація кримінальної відповідальності, пов'язана з реальним відбуванням покарання;

2) реалізація кримінальної відповідальності, пов'язана зі звільненням від покарання або його відбування;

3) реалізація інших заходів кримінально-правового впливу.

Правовою формою законодавчо визначеної кримінальної відповідальності є санкція кримінально-правової норми [2], адже в ній визначаються вид та міра покарання за передбачене в диспозиції діяння. Крім того, санкція являє собою обчислювальне вираження суспільної небезпечності злочину [3]. В теорії кримінального права санкція кримінально-правової норми визначається як її частина, що вказує на суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що втілюються у формах покарання, звільнення від нього та кримінальної відповідальності, а також на фактори, які дозволяють конкретизувати, змінити чи припинити ці права та обов'язки [4].

Покарання в сучасній доктрині визначається як засіб державного примусу, що застосовується за вироком суду та від імені держави до особи, яка визнана винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [5]. Практично ідентичне визначення покарання міститься і в ч. 1 ст. 50 КК. Деякі автори визначають покарання як міру державного осуду, засновану на тяжкості вчиненого винною особою злочину, яка міститься в передбаченому Кримінальним кодексом позбавленні чи обмеженні прав та свобод цієї особи [6]. Чезаре Беккарія стверджував, що покарання є ні чим іншим як чуттєвим спонуканням, яке має зупинити деспотичні наміри людини щодо порушення законів суспільства [7], саме тому воно повинно встановлюватись залежно від суспільної небезпечності діяння, яке забороняється, тобто має бути відповідність між злочином та покаранням. В іншому випадку виникає питання про доцільність і ефективність такого покарання [8].

Санкція ч. 1 ст. 355 КК України передбачає три види покарання, а саме: виправні роботи, арешт та обмеження волі, та ще один вид – позбавлення волі – міститься в санкціях другої та третьої частин цієї ж статті. Таким чином, законодавцем було встановлено, що в залежності від тяжкості вчиненого примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, винному має бути призначено одне з цих чотирьох видів основних покарань.

За системою покарань, що закріплена в статті 51 КК України, виправні роботи є найменш тяжким покаранням серед зазначених у санкції статті 355 КК. Згідно зі ст. 57 КК України «покарання у вигляді виправних робіт встановлюється на строк від шести місяців до двох років і відбувається за місцем роботи засудженого», при цьому із суми його заробітку відраховується в дохід держави від десяти до двадцяти відсотків у межах, встановлених вироком суду. Порядок виконання та умови відбування виправних робіт встановлено главою 9 Кримінально-виконавчого кодексу України. В літературі зазначається, що виправні роботи, як правило призначаються за вчинення не тяжкого злочину [9].

Варто зауважити, що в санкції ч. 1 ст. 355 КК України зазначено лише верхню межу цього покарання – два роки, яка, у відповідності з Загальною частиною Кримінального кодексу, дорівнює максимально можливому строку його призначення. Цим законодавець надав суду максимальну свободу дій щодо застосування цього

виду покарання. Але є й певні обмеження. Доктрині кримінального права відомі обставини, які виключають застосування певних видів покарання. В. В. Антипов та В. І. Антипов визначають їх як обставини, що з огляду на соціальні, юридичні чи інші чинники унеможливають або роблять недоцільним чи неефективним застосування певного покарання до певної категорії осіб [10]. Дійсно, в ч. 2 ст. 57 КК України надано перелік осіб, до яких не може бути застосовано цей вид покарання.

До них відносять: вагітних жінок, та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, непрацездатних, осіб, які не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування. Крім того, в п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», зазначено, що «суди не повинні призначати виправні роботи особам, які вчинили злочини, пов'язані з виконанням ними службових або професійних обов'язків, коли залишення винного на тій самій роботі може призвести до послаблення виховного та запобіжного впливу покарання або до вчинення таких же злочинних діянь». Як уже зазначалось, значна частка злочинів, передбачених ст. 355 КК України, вчиняються у сфері підприємництва, і, зазвичай, працівниками підприємства-кредитора, що, згідно цитованій постанові, значно обмежує сферу використання судами виправних робіт і вимагає застосування інших видів покарання.

Наступним, із них за ч. 1 ст. 355 КК є арешт на строк до шести місяців. Відповідно до норм Загальної частини КК України, покарання у вигляді арешту полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції і встановлюється на строк від одного до шести місяців. Як видно, в цьому випадку законодавець також обмежується закріпленням лише максимальної межі покарання, що повністю вичерпує встановлений ст. 60 КК потенціал арешту.

Останнім видом покарання, встановленим санкцією ч. 1 ст. 355 КК України, є обмеження волі строком до двох років. Відповідно до ст. 61 КК України, покарання у вигляді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці, та встановлюється на строк від одного до п'яти років. Порядок виконання та відбування покарання у вигляді обмеження волі регламентується Главою 13 КВК України.

У санкції ч. 2 ст. 355 КК України зазначено, що передбачене диспозицією діяння карається позбавленням волі від трьох до п'яти років, а в санкції ч. 3 ст. 355 – позбавленням волі від чотирьох до восьми років. Відповідно до статті 63 КК України, покарання у вигляді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи. В доктрині кримінального права зазначається, що позбавлення волі застосовується за вчинення злочинів, що становлять значну тяжкість, коли, виходячи із характеру і ступеня їх суспільної небезпечності необхідна ізоляція винного від суспільства [9].

Як видно, санкції частин статті 355 КК України містять значні недоліки, та не відповідають сучасним науковим розробкам теорії пеналізації, чим унеможливується уніфікація при призначенні винним покарання. Так, мінімум покарання у кваліфікованому складі злочинного примушування значно перевищує максимально встановлену межу для основного складу. Така ситуація не може не викликати проблемних моментів і негативно характеризується науковцями. Крім того, в певній частині співпадають покарання за кваліфіковане та особливо кваліфіковане примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, що також негативно впливає на уніфікацію судової практики. Щодо правил конструювання санкцій сучасна доктрина кримінального права стоїть на тому, що максимальна межа санкції за вчинення діяння, передбаченого основним складом злочину, повинна бути одночасно мінімальною межею санкції за вчинення того ж діяння з кваліфікуючими ознаками [11; 12].

Також невідповідною сучасним теоретичним уявленням є санкція ч. 3 ст. 355 КК України, де мінімальна та максимальна межа покарання значно віддалені одна від одної. Доктрина кримінального права стоїть на позиції, згідно з якою великі розриви між межами покарання не сприяють уніфікації судової практики при призначенні покарання [13]. А.Н. Трайнін з цього приводу зазначав, що чим повніше описаний склад злочину, чим конкретніше окреслені в диспозиції його елементи, тим меншою має бути відстань між мінімумом та максимумом покарання, закріпленого в санкції [14].

Крім того, викликає зауваження й безальтернативність покарання, встановленого частинами 2 та 3 статті 355 КК України. Чезаре Беккарія зазначав, що будь-яке покарання, що не витікає з абсолютної необхідності, є тиранічним [7], а єдиний спосіб позбутися цього – використання альтернативних санкцій.

І. М. Гальперін зауважував, що у випадках, коли цілі покарання можуть бути досягненні без позбавлення винної особи волі, необхідно застосовувати більш м'які види покарання [15]. Сучасні науковці прямо вказують на необхідність збільшення питомої ваги покарань, не пов'язаних з позбавленням волі і скорочення долі застосування останнього [16]. Врахування сучасних концепцій, висловлених В. М. Куцом, щодо визнання пріоритету реституційного правосуддя [17; 18], дозволяє визнати необхідним зменшення до мінімуму долі покарань пов'язаних з позбавленням волі.

При цьому змістом покарань, не пов'язаних з ізоляцією винного від суспільства, визнається позбавлення, обмеження, заміна і доповнення трудових, матеріальних, службових та інших прав, законних інтересів та обов'язків засудженого [19]. Судова статистика свідчить, що альтернативні позбавленню волі види покарання застосовуються досить рідко і в сукупності, складають менш ніж 5% від загальної кількості засуджених. Найбільшу частку серед усіх видів покарань охоплює саме позбавлення волі на певний строк – понад 31% [20; 21].

Останні дослідження щодо конструювання санкцій статей Особливої частини Кримінального кодексу дозволяють визначити деякі загальні правила їх побудови та сучасні пріоритети. Так, в залежності від підстави поділу, санкції поділяють на прості (без додаткових покарань) та кумулятивні (з додатковими покараннями);

одиночні (один вид основного покарання) та альтернативні (два та більше виду основного покарання); відносно-визначені та абсолютно-визначені.

При цьому найбільш вдалою вважається санкція, яку можливо визначити як альтернативну, кумулятивну та відносно-визначену [22]. Викладене свідчить, що корінної модифікації та узгодження потребують не тільки диспозиції, а й санкції всіх частин статті 355 Кримінального кодексу України. Враховуючи обґрунтовану у попередніх публікаціях необхідність викладення диспозицій статей 355 та 356 КК України в новій редакції, вважаємо доцільним узгодження санкцій з запропонованими нововведеннями.

Зміни, які пропонується внести до статей 355 та 356 КК України, дозволяють виокремити в об'єктивній стороні порушення порядку розв'язання майнових та немайнових спорів такі ознаки, як діяння – порушення порядку розв'язання спорів, та спосіб його вчинення – погрози насильством та вчиненням інших дій.

Види та розміри покарання при цьому мають визначатися саме такою дихотомічною структурою об'єктивної сторони. М. І. Панов вказує на залежність встановлених видів та міри покарання від способу вчинення злочину та самого діяння. Він зазначає, що покарання за складене діяння повинно дорівнювати сумі покарань, які окремо встановлені за спосіб вчинення та за сам акт поведінки [23]. Таким чином, для встановлення доцільного, необхідного та достатнього покарання за вчинення порушення порядку розв'язання майнових та немайнових спорів, необхідним є визначення покарань за самоправні дії, як сутність цього злочину, та за вказані в запропонованій диспозиції способи його вчинення, а саме за погрозу насильством та знищенням чи пошкодженням майна.

Діючим законодавством встановлено кримінальну відповідальність за самоправство та передбачено покарання або вигляді штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або у вигляді виправних робіт на строк до двох років, або у вигляді арешту на строк до трьох місяців.

Погроза знищення майна, у свою чергу, карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців.

Окремо за погрозу насильством кримінальної відповідальності діючим законодавством України не встановлено, тому на перший погляд, використати запропоновану М. І. Пановим формулу в даному випадку не можливо. Але, все ж таки, більш-менш точно визначити види та межі кримінального покарання за цей вид погрози можливо. Так, за погрозу вбивством діючим законодавством встановлено покарання у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до двох років. Цілком зрозуміло, що погроза вбивством містить в собі більший ступінь суспільної небезпечності, аніж погроза насильством, тому логічним буде припустити, що покарання за погрозу насильством має бути м'якшим, аніж за погрозу вбивством, та приблизно дорівнювати розміру покарання за погрозу знищення майна.

Таким чином, можна дійти висновку, що суспільна небезпечність порушення порядку розв'язання майнових спорів, пов'язаного з застосуванням погроз насильст-

вом та знищенням майна, є відповідною покаранню у 1 рік позбавлення волі. Враховуючи, що сучасна наука кримінального права стоїть на позиції зменшення долі застосування позбавлення волі серед інших видів покарання та надання пріоритету покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі, вважаємо недоцільним вводити його до санкції ч. 1 ст. 355 КК України. Необхідним є перерахування одного року позбавлення волі в інші види покарання. Альтернативою в даному випадку можуть бути виправні роботи, арешт, а також обмеження волі. Відповідно до статті 72 КК України, якою передбачено правила складання покарань, одному дню позбавлення волі відповідають: один день арешту, два дні обмеження волі та три дні виправних робіт. Обмеження встановлені Загальною частиною Кримінального кодексу України щодо більшості із зазначених покарань не дозволяють включити до санкції навіть модернізованої ч. 1 ст. 355 КК України максимально відповідне одному року позбавленні волі покарання, а повністю компенсувати його можливо лише обмеженням волі. Але для реалізації політики пріоритетності видів покарань, не пов'язаних з ізоляцією винного від суспільства, а також враховуючи невеликий ступінь тяжкості діяння, що досліджується, і необхідність врахування негативної поведінки потерпілого, вважаємо доцільним включити всі вказані покарання до санкції ч. 1 ст. 355 КК України, окрім штрафу як основного покарання. Ще Чезаре Беккарія зазначав, що грошові покарання впливають на велике коло осіб пов'язаних із злочинцем [7], тому не варто ними зловживати. Крім того, як зазначається в літературі, для застосування штрафу як виду покарання до особи, що вчинила злочин, суд повинен володіти дійсними даними про її майновий стан, щоб не постановити вирок, який заздалегідь неможливо виконати [24]. Але, в той же час, не варто недооцінювати майнові покарання, оскільки вони дозволяють досягнути цілей кримінального покарання без репресій, пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, та сприяють економії державних коштів на утримання засуджених. У науці кримінального права зазначається, що покарання майнового характеру покликані впливати на свідомість засуджених шляхом спричинення матеріальних обмежень [25].

Тому, в даному випадку, вважається можливим використання штрафу лише як додаткового покарання. Причому необхідно враховувати, що «...додаткові покарання мають важливе значення для запобігання вчиненню нових злочинів як самими засудженими, так і іншими особами...». Пленум Верховного Суду України зазначає, що штраф призначається лише у випадках і в межах, встановлених санкцією статті, тому, незважаючи на те, що штраф в даному випадку є додатковим покаранням, вважаємо доцільним передбачити його у санкції ч. 1 ст. 355 КК України. Крім того, у якості додаткового доцільним буде також застосування такого виду покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, у разі якщо порушення порядку розв'язання майнових спорів, відповідно до п. 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України, було безпосередньо пов'язане з професійною діяльністю винного. Особливо це доречно, коли порушення порядку розв'язання майнових спорів входить до системи злочинів, які в своїй сукупності утворюють таке явище як рейдерство. В цих випадках, дії суб'єкта злочину завжди

пов'язані з виконанням професійних або службових обов'язків під час захвату підприємства, тому заборона займатися певною діяльністю чи обіймати певні посади буде безпосередньо сприяти досягненню такої мети покарання як приватна превенція.

Іноді висловлюється думка, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має закріплюватися в санкціях лише тих норм КК, де суб'єкт злочину є спеціальним, тобто, при конструюванні санкцій статті 355, передбачення цього виду покарання є не доречним. Варто зауважити, що такий підхід є дещо обмеженим щодо розуміння природи цього виду покарання. Адже лише його призначення судом вимагає від суб'єкта злочину наявності додаткових ознак – зв'язок професійної чи іншої діяльності з вчиненим злочином, а не закріплення в санкції законодавцем.

Крім того, проведене нами дослідження свідчить, що позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, закріплене в санкціях 168 норм Особливої частини КК, з них у 22 випадках – як основне, у 145 – як додаткове, а в ч.1 ст. 175 КК – і як основне, і як додаткове. При цьому суб'єкт у 60 нормах є загальним, тобто майже у 36% випадків. У 8 нормах, які передбачають відповідальність загального суб'єкта, цей вид покарання передбачений як основний. Тому не вбачається жодних обмежень щодо закріплення позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю у санкціях статті 355 КК як додаткового. Варто також враховувати, що цей вид покарання може бути як додатковим обов'язковим, так і додатковим факультативним. При цьому спостерігається тенденція заміни додаткового факультативного покарання у основних складах на додаткове обов'язкове – у факультативних. Вважаємо доцільним збереження такої тенденції й при конструюванні санкцій статті 355 КК.

Для з'ясування видів та розмірів покарання, які відповідають вчиненню порушення порядку розв'язання майнових та немайнових спорів з кваліфікованими та особливо кваліфікованими ознаками, необхідним є встановлення суспільної небезпечності цих ознак та відповідному їй покаранню. Виходячи з аналізу санкцій статей Особливої частини КК України, можна стверджувати, що для таких ознак, як повторність та попередня змова групи осіб, відповідним є покарання у два роки позбавлення волі.

Погрозі вбивством законодавець визнає відповідним покарання у два роки обмеження волі, а застосуванню насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я, тобто легким тілесним ушкодженням, побоям і мордуванню, – один рік виправних робіт. Вчинення злочину організованою групою законодавець, як правило, «оцінює» у додаткові три роки позбавлення волі, так само як і застосування насильства небезпечного для життя і здоров'я. Дії, що з необережності спричинили загибель хоча б однієї особи, є відповідними покаранню, максимальна межа якого становить 5 років позбавлення волі.

Таким чином, спираючись на запропоновану М. І. Пановим методологію обчислення покарання за складені злочини, та враховуючи сучасні вимоги доктрини

кримінального права, можна сконструювати санкції для складів порушення порядку розв'язання майнових та немайнових спорів у такому вигляді:

«Стаття 355. Порушення порядку розв'язання майнових спорів

1. Порушення порядку розв'язання майнових спорів, пов'язане з погрозою насильством над суб'єктом спору чи його близькими, чи з погрозою пошкодженням або знищенням їх майна за відсутності ознак вимагання, –

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років із штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років або без таких.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивством чи заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, чи з пошкодженням або знищенням майна, або пов'язані з самовільною реалізацією свого права чи захопленням залогу, –

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк до чотирьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, із штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого.

3. Дії, передбачені частинами 1 і 2 цієї статті, вчинені при розв'язанні корпоративних спорів, або організованою групою, або такі, що спричинили майнову шкоду більшу за ціну спору, або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або такі, що спричинили загибель хоч однієї з вказаних осіб чи захворювання її невиліковною психічною хворобою, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, з штрафом до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого».

Суспільно небезпечне порушення порядку розв'язання немайнових спорів не отримало такої розповсюдженості, яку воно має у майнових спорах, тому до санкції першого можливим вважається ввести більш м'яке покарання, а саме громадські роботи. Крім того, встановлення в цьому випадку таких додаткових покарань, як штраф та позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, також вважається недоцільним, оскільки до санкції проекту ч. 1 ст. 355 КК України вони вводяться з метою запобігання поширенню цього суспільно небезпечного діяння в підприємницькій сфері, яка за своєю суттю пов'язана з майновими відносинами. Тому санкції у ст. 356 КК України повинні мати такий вигляд:

«Стаття 356. Порушення порядку розв'язання немайнових спорів

1. Порушення порядку розв'язання немайнових спорів, пов'язане з погрозою насильством над суб'єктом спору чи його близькими чи з погрозою пошкодженням або знищенням їх майна, –

карається громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивством чи заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, чи з пошкодженням або знищенням майна, або пов'язані з самовільною реалізацією свого права чи захопленням залогу, –

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк до чотирьох років.

3. Дії, передбачені частинами 1 і 2 цієї статті, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або такі, що спричинили загибель хоч однієї з вказаних осіб чи захворювання її невиліковною психічною хворобою, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років».

Література

1. Козаченко О. Застосування інших кримінально-правових заходів як альтернатива кримінальної відповідальності юридичних осіб / О. Козаченко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №2. – С. 39–41; 2. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. – К.: Атака, 2004. – 296 с.; 3. Навроцький В. Значення санкції статті кримінального закону для кваліфікації діяння / В. Навроцький // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – №3. – С. 117–125; 4. Благов Е. В. Применение уголовного права (теория и практика) / Е. В. Благов. – С.Пб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 505 с.; 5. Зубкова В. И. Уголовное наказание и его социальная роль: теория и практика / В. И. Зубкова. – М.: Издательство НОРМА, 2002. – 304 с.; 6. Мальцев В. Понятие наказания / В. Мальцев // Уголовное право. – 2006. – №4. – С. 42–46; 7. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Сост. и предисл. В. С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2004. – VI, 184 с.; 8. Махінчук В. М. Адекватність кримінального покарання як філософсько-правова проблема: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. М. Махінчук. – К., 2002. – 20 с.; 9. Бажанов М. І. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студ. вищих навчальних закладів / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш, Л. М. Кривоченко // Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / М.І. Бажанов (ред.). — К.: Юрінком Інтер, 2001. – 416 с.; 10. Антипов В. В., Антипов В.І. Обставини, які виключають застосування кримінального покарання / В. В. Антипов. – К.: Атіка, 2004. – 208 с.; 11. Бокова И. Проблемы технико-юридического конструирования верхних и нижних пределов наказания в санкциях статей главы 22 УК РФ / И. Бокова // Уголовное право. – 2003. – №2. – С. 15–17; 12. Карганова Б. Конструирование санкций в уголовном законодательстве дореволюционной России / Б. Карганова // Уголовное право. – 2003. – №1. – С. 32–33; 13. Дементьев С. И. Конструирование уголовно-правовых санкций с учетом повторности преступлений / С. И. Дементьев // Советское государство и право. – 1985. – №4. – С. 117–120; 14. Трайнин А. Н. Состав преступления по советскому уголовному праву / А. Н. Трайнин. – М.: Юрид. лит., 1951. – 388 с.; 15. Гальперин И. М. Наказание: социальные функции, практика применения / И. М. Гальперин. – М.: Юрид. лит., 1983. – 208 с.; 16. Філей Ю. В. Застосування покарання у виді позбавлення волі в санкціях за злочини проти власності / Ю. В. Філей // Право і безпека. – 2005. – №4'1. – С. 102–106; 17. Куц В. М. Деякі аспекти вдосконалення національної кримінально-правової політики / В. М. Куц // Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Донецьк:

ДЮІ ЛДУВС, 2006. – С. 47–52; **18.** Куц В. М. Звільнення від кримінальної відповідальності: деякі аспекти правової природи та порядку застосування / В. М. Куц // Вісник Академії прокуратури України. – 2006. – №2. – С. 25–30; **19.** Орлов В. Уголовные наказания, не связанные с изоляцией осужденного от общества / В. Орлов // Уголовное право. – 2006. – №6. – С. 52–56; **20.** Практика призначення судами кримінального покарання // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – №5(33). – С. 53–59; **21.** Статистика судимості та призначення мір кримінального покарання // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – №4(38). – С. 36–41; **22.** Кругликов Л. Л. Юридические конструкции и символы в уголовном праве / Л. Л. Кругликов, О. Е. Спиридонова. – С.Пб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 336 с.; **23.** Панов Н. И. Основные проблемы способа совершения преступления в советском уголовном праве: автореф. дис. д-ра. юрид. наук: 12.00.08 / Н. И. Панов. – Х., 1987. – 26 с.; **24.** Подройкина И. А. Наказание в виде штрафа – комментарии законодательства / И. А. Подройкина // Юридический вестник РГЭУ. – 2003. – №4. – С. 71–74; **25.** Козирева В. Кримінальні покарання майнового характеру: сутність, мета, практика застосування / В. Козирева // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №4. – С. 140–144.